

ΛΟΓΟΣ

εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ ζωαρχικὴν Τριάδα συνε-
ρανισθεὶς ἐκ διαφόρων πρὸς Αὐτὴν λόγων
τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν σοφωτάτου Ἰωσήφ
τοῦ Βρυεννίου*

Θεὸς ἐμοὶ δόξα καὶ πλοῦτος καὶ καύχημα· Θεὸς τὸ γλυκύ-
τατον καὶ ἡδυστον ὑπὲρ πᾶν πρᾶγμα, πρᾶγμα. Θεὸς τὸ
μελέτημα καὶ ἐντρύφημα τοῖς σωζομένοις χριστιανοῖς·
Θεοῦ πνοή ἢ ψυχὴ μου· Θεοῦ πλάσμα τὸ σῶμα μου· Θεοῦ εἶμι-
δλος εἰκόν· Θεοῦ θεία χάριτι γένος· θεόθεν μοι τὸ εἶναι, τὸ κι-
νεῖσθαι· θεόθεν τὸ ἀναπνεῖν, θεόθεν τὸ φθέγγεσθαι. Θεῷ
καθ' ἐκάστην τὸ πνεῦμα μου παρατίθημι· Θεῷ τὰς εὐχάς μου
συνεχῶς προσάγω· Θεῷ καὶ ζῶ, καὶ δουλεύω, καὶ πάρειμι·
Θεὸν τὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν καὶ ζῶντα, πάροχον καὶ συλλή-
πτορα, καὶ τελεστήν τῶν καλῶν εὐμοιρῶ· Θεὸν ἐπόπτην, ὦν
καὶ νοῶ καὶ λέγω καὶ πράττω, πλουτῶ· Θεὸν κριτὴν φοβερὸν
τῶν ἐν ἐμοὶ πεπραγμένων ἐκδέχομαι· καὶ πῶς λοιπὸν ἄλλοθεν

* Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, 14-15ος αἰῶν.

Βαθὺς θεολόγος καὶ δεινὸς ρήτωρ, μέγας Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χρι-
στοῦ, ἀγωνισθεὶς σθεναρῶς κατὰ τῆς Ἐνώσεως μετὰ τῶν Λατίνων, χρηματίσας
δὲ διδάσκαλος καὶ καθοδηγητὴς τοῦ μεγάλου προμάχου τῆς Ὁρθοδοξίας Μάρ-
κου τοῦ Εὐγενικοῦ.

ἄρξομαι τοῦ νῦν λόγου, ἀλλ' ἢ ἐκ Θεοῦ;

Θεὸν δὲ ὅταν εἶπω, λέγω Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ὑπέρθρον καὶ ἀνωτάτην Τριάδα. Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, μία Θεότης τρία ἰδιώματα· μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις· μία φύσις, τρία πρόσωπα· μία μορφή, τρεῖς χαρακτήρες· ἓν εἶδος, τρία ἄτομα.

Ἦτη τῶν ὑποστάσεων ἢ τριάς, οὐκ ἔστιν οὔτε ἐν χρόνῳ, οὔτε ἐν τόπῳ, οὔτε ἐν ποσῷ, ἀλλ' ὑπὲρ ταῦτα· ἀσώματος, ἀχρονος, ἄπορος, ἀπερίληπτος. Θεὸς ἐστὶν οὐσία ὑπερουσίος, ὄρω μὴ ὑποπίπτουσα. Θεὸς ἔστι δυσνόητον ζήτημα, παγκρατοτάτη χεὶρ, ἀπαραλόγιστος δύναμις. Θεὸς ἐστὶν αὐτογένεθλον ἀγαθόν, περιληπτική τῶν ὄλων ἐξουσία, προνοητικὴ τῶν ἀπάντων μεγαλειότης. Θεὸς ἐστὶ τὸ αὐτάγαθον ἀγαθόν, τῶν ἀγαθῶν ἢ πηγὴ, τῶν καλῶν ἢ ἀνωτάτη αἰτία, ἢ ἀγάπη, ὁ ὑπέρθρος ἔρω, τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον. Θεὸς ἐστὶ φῶς ἀληθινόν, ὃ φωτίζει, καὶ οὐ φωτίζεται, ἐράσμιον, ἀπρόσιτόν τε καὶ ἀδιάδοχον, αὐτὸ ἑαυτοῦ περιληπτικόν τε καὶ θεωρητικόν. Θεὸς ἐστὶν ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος· τὸ ἄ, καὶ τὸ ὦ, ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Θεὸς ἐστὶ Κύριος Θεός, καὶ τοῦτο ἐστὶν αὐτοῦ ὄνομα, καθὼς ποὺ αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ προφήτου ὀρίζειται λέγων· «ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός, τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα», τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

Θεὸς ἐστὶ τὸ αὐτοκαλόν, πρὸς ὃ πάντα ἀποβλέπει (πρὸς τὸν Ὅποιον τὰ πάντα ἀποτείνονται), οὐ πάντα ἐφίεται (τὸ ὅποιον τὰ πάντα ἐπιθυμοῦν), ἢ ἄτρεπτος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα· ἢ ἀένναος βρύσις, ἢ ἄφθονος χάρις, ὁ ἀδᾶπάνητος θησαυρός, τοῦ ἐλέους ὁ κρατὴρ, τῶν οἰκτιρῶν ἢ ἄβυσσος, τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἀνεξάντλητον πέλαιος. Θεὸς τί μὲν ἐστὶν οὐκ ἴσμεν (δὲν γνωρίζομεν), τί δὲ οὐκ ἔστιν, ἴσμεν· ἴσμεν γὰρ ὅτι οὔτε σῶμα, οὔτε πνεῦμα ληπτόν, οὔτε χρῶμα, οὔτε σχῆμα, οὔτε τι τῶν ὄντων, οὔτε τι τῶν μὴ ὄντων ἐστὶ· τί δὲ τὴν φύσιν, ἢ τὴν οὐσίαν ἐστὶν οὐκ ἴσμεν. Θεὸς ὅτι μὲν ἐστὶ,

πειστέον, τί δὲ τὴν οὐσίαν οὐκ ἐρευνητέον: ("Ὅτι μὲν ὑπάρχει Θεὸς πρέπει νὰ πεισθῶμεν, ὡς πρὸς δὲ τὴν οὐσίαν τί εἶναι. δὲν πρέπει νὰ ἐρευνηθῶμεν). "Ὅσον γὰρ ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀποτείνεται νοῦς, τοσοῦτον μᾶλλον τὸ τῆς γνώσεως ἄγνωστον ὄρα· (διότι ὅσον ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων προσπαθεῖ καὶ ἐπιδιώκει τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ - τί εἶναι Θεός-, τοσοῦτον μᾶλλον συναντᾷ τὸ ἀδύνατον). Καὶ εἴτι δ' ἂν μεγαλοπρεπὲς ἀγωνίζοιτο λέγειν, τῆς ἀληθείας ἔλαττόν ἐστι τὸ λαλούμενον· τίς γὰρ νοήσει τὸν ἀπερινόητον; τίς ἐκφωνήσει τὸν ἀνεκφώνητον; τίς ἐρμηνεύσει τὸν ἀνερμήνευτον; πῶς ὁ παρ' αὐτοῦ ψυχωθεὶς πηλός καὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἀγνωὼν τὴν οὐσίαν, τὸν ἐμπνεύσαντα ταύτην καταλάβοι Θεόν;

Θεὸς (ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς), καὶ ὀρίζεται, καὶ διαιρεῖται καὶ ἀόριστος πάλιν μένει καὶ ἀδιαίρετος· τὸ μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, τὸ δεύτερον· τὸ δὲ κατὰ τὰς ὑποστάσεις καὶ ἐνεργείας, τὸ πρότερον· ὅθεν τοῖς θεολόγοις, ποτὲ μὲν ἐκεῖνο, ποτὲ δὲ τοῦτο κηρύττεται, λεγόντων ἀμερὲς τὸ θεῖον, ὅτι καὶ ἄποσον. ἄποσον δὲ, ὅτι καὶ ἄποιοι· ἄποιοι δέ, ὅτι καὶ ἀπλοῦν· ἀπλοῦν δέ, ὅτι καὶ ἀδιάστατον· ἀδιάστατον δέ, ὅτι καὶ ἄπειρον· ἄπειρον δέ, ὅτι καὶ ἀκίνητον· ἀκίνητον δὲ, ὅτι καὶ ἀναρχον· ἀναρχον δέ, ὅτι καὶ ἀγέννητον· ἀγέννητον δέ, ὅτι ἐν καὶ μονώτατον· ἐν δὲ καὶ μονώτατον, ὅτι κατ' οὐσίαν παντελῶς ἄσχετον, καὶ διὰ τοῦτο παντάπασιν ἄρρητόν τε καὶ ἄγνωστον, καὶ μόνον ἀληθῆ γνῶσιν ἔχον, τὸ μὴ γινώσκεσθαι· ἀληθέστερον γὰρ ἐννοεῖται, ἢ λέγεται· καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν, ἢ νοεῖται.

Κατὰ τί οὖν γνωρίζεται ὁ Θεός, καὶ διατὶ τὸ θεῖόν ἐστὶν ἄληπτον, οἳ τε θεολόγοι διδάσκουσι, καὶ ἡμεῖς ὑπομνήσομεν. Αἱ μὲν γὰρ ἐνεργεῖαι τοῦ Θεοῦ, λέγουσι, ποικίλαι, ἢ δὲ οὐσία ἀπλή· ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα (δὲν ὑποσχόμεθα)· αἱ μὲν γὰρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἢ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος· καὶ οὕτω τὸ

Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπρόσιτον τῇ φύσει, χωρητὸν δὲ δι' ἀγαθότητα· πάντα μὲν πληροῦν τῇ δυνάμει, μόνοις δὲ μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις· οὐχ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέργειαν.

Ἡμεῖς οὖν οἱ ἄνθρωποι, εἰ ἄρα περὶ Θεοῦ βουλόμεθά τι ἀκούειν, πᾶσαν ἀφίωμεν κάτω τὴν γῆν, ... ὑπερῶμεν τουτονὶ τὸν ἀέρα, διαβῶμεν τὸν αἰθέρα, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν τοῖς λογισμοῖς ἐπαρθέντες, αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐννοήσωμεν τὸ θεῖον ἐστῶς, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπαθές, ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀδιαίρετον, φῶς ἀπρόσιτον, δύναμιν ἀφατον, μέγεθος ἀπεριόριστον δόξαν ὑπεραστράπτουσαν, ἀγαθότητα ἐπιθυμητὴν, κάλλος ἀμήχανον. "Ὅτι ὁ τοῦ εὐσεβοῦς νοῦς, εἰ καθάροίτο (εἰ ἤθελε καθαρισθεῖ), θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ τράπεζα τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἱ ἀγαθοὶ δὲ λογισμοὶ οἱ δορυφόροι, αἱ δὲ προσφοραὶ αὐτοῦ ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ψαλμωδία, καὶ ἡ εὐχή· ἡ δὲ ψυχὴ ὁ νεωκόρος, καὶ τὸ σῶμα δοῦλος, τὰ αἰσθητήρια αἱ θυρίδες τοῦ ναοῦ, ἡ δὲ διάνοια πύλη, ἡ δὲ συνείδησις ὁ θυρωρός. Ἐὰν οὖν ὁ Χριστιανὸς ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐτοῦ ἐργασίας καθ' ὃν δεῖ ἐτοιμασθῆναι πρὸς ἔξοδον, ἐάσῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ ἔξω ρέμβεσθαι, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλεῖ τὰ μὴ δέοντα, καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ ἀποδέξεται, καὶ οἱ δορυφόροι εἰσιόντας αὐτοὺς οὐ κωλύσει, καὶ κακῶς αἱ προσφοραὶ διαμερισθῶσι, καὶ τὰς θύρας καὶ θυρίδας τοῦ ναοῦ ἀνοίξας ὁ θυρωρός, ἐρπετὰ καὶ θηρία εἰσδέξεται, καὶ ὁ νεωκόρος νυστάξῃ, καὶ ὁ δοῦλος καθεύδῃ, καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται ἀκωλύτως μετὰ θορύβου καὶ ταραχῆς, καὶ ποιήσωσι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ὄζοθήκην, πῶς ὁ τοιοῦτος οὐ κολασθήσεται καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι;

Χρὴ οὖν παντὶ τῷ σωθῆναι σπουδάζοντι, πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν ἐγκύπτειν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἐρευνᾶν, καὶ ἀνακρίνειν, καὶ μαστιγοῦν, καὶ ἐξολθρεύειν ἐκ τοῦ θεῖ-

ου ναοῦ τοὺς αἰσχροὺς καὶ φαύλους λογισμοὺς, οἵτινές εἰσιν ἐχθροὶ, καθὰ δὴ καὶ ψάλλομεν ὁσημέραι· «εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν» Καθότι ψυχὴ καθαρὰ μετὰ Θεόν, Θεός, καὶ ψυχῆς καθαρᾶς οἰκειότερον ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς οὐκ ἔχει.

Ὁὕκοῦν διεγερθῶμεν πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν· λυπηθῶμεν ἐπὶ τῇ ματαιότητι τοῦ προλαβόντος βίου· ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων. Οὗτος ὁ αἰὼν τῆς μετανοίας, ἐκεῖνος ὁ τῆς ἀναταποδόσεως· οὗτος τῆς ἐργασίας, ἐκεῖνος τῆς μισθαποδοσίας· οὗτος τῆς ὑπομονῆς, ἐκεῖνος τῆς παρακλήσεως· νῦν βοηθὸς τῶν ἀποστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς ὁ Θεὸς γίνεται, τότε, φοβερός καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ρημάτων καὶ νοημάτων ἐξεταστής. "Ὅτι ὅσον ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα τυγχάνει τοῦ σώματος, τοσοῦτον ὁ λογικὸς ἄνθρωπος κρείττων τοῦ παντὸς κόσμου ἐστί· μὴ οὖν τὰ μεγέθη τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων κατανοῶν, τιμιωτέρα σου ταῦτα εἶναι νόμιζε· ἀλλὰ πρὸς τὴν δοθεῖσαν σοι χάριν ἀποβλέψας, καὶ τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς ψυχῆς τὴν ἀξίαν, ἀνύμνει τὸν ὑπὲρ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα τιμήσαντά σε Θεόν. Καὶ γὰρ ἡ Ἀσία, ἡ Λιβύη, ἡ Εὐρώπη, γωνίαί τοῦ κόσμου. Ὁκεανός, Ἐρυθρά, Καύκασος, Αἴμος καὶ Ἄλλεις, Λίβανος, Ὁλυμπος, βωλάρια τοῦ κόσμου. Πᾶν τὸ διάστημα τοῦ προσκαίρου αἰῶνος, στιγμή τοῦ παντός, καὶ ἀπίρου αἰῶνος· πάντα μικρὰ καὶ εὐτρεπτα· ἐν δὲ μετὰ Θεόν καὶ τοὺς Ἀγγέλους, ὄντως μέγα καὶ μένον, ψυχὴ καὶ διὰ τοῦτο γέγονε καὶ συνέστη ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τὸ θεωρῆσαι τὸν λόγον τῆς τοῦ ὄλου φύσεως καὶ ἑαυτὸν γινῶναι, καὶ ἐπιγινῶναι Θεόν· καὶ χρὴ τὸν θέλοντα ζῆν ὡς ἄνθρωπον, ἔχειν εἰ μὴ τι ἄλλο, αἰσθησιν ἑαυτοῦ. "Ὅθεν τοῖς παλαιοῖς ἐκεῖνο πεφιλοσόφηται, «εἰ βούλει γινῶναι Θεόν, προλαβὼν γινῶθι σαυτόν»· ὅτι δεινὸν ἄγνοια Θεοῦ, καὶ πέρα δεινῶν· αὐτόχρομα σκότος οὐσα ψηλαφητόν, καὶ τὰς ψυχὰς ἐν αἷς ἄν ἐγγένηται ζοφερὰς ἀποτελοῦσα, εἰς πολλὰ

τε. τό λογιζόμενον διαιροῦσα, καί ἀπό τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως αὐτὰς ἀποτέμνουσα· καὶ ᾧ μὲν δέδοται γνῶσις Θεοῦ, δέδοται φῶς νοερόν· ὃς δὲ λαβὼν ἀτιμάζει, ὄψεται σκότος αἰώνιον. Οὐκοῦν ἢ κατὰ Θεὸν γνῶσις βασιλὶς ἐστὶ πασῶν τῶν ἐπιθυμιῶν· καὶ τῇ καρδίᾳ τῇ δεχομένῃ αὐτὴν, πᾶσα γλυκύτης ἢ ἐν τῇ γῆ ἔστιν αὐτῇ περιττή.

Αλλ' ὅμως οὕτως εἰ τὸν λόγον καταπαύσομαι. Ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ εἶναι λαβόντες, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βαπτισθέντες, καὶ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι ζῶντες (τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν, ὃ φησι Παῦλος παρὰ τῶν ἔξω λαβῶν· καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν) κατὰ τὸ ἐν αὐτοῦ θέλημα λοιπὸν ὀφείλομεν ἅπαντες πολιτεύεσθαι· τούτου γὰρ χάριν παρήχθημεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ πρὸς τῆς τῶν πάντων προνοίας τηρούμεθα, ἵνα τοῦτον ἐνταῦθα γνωρίσαντες, αὐτὸς ὁ εἷς καὶ μόνος Θεός, ἢ Τριάς, καὶ ἀπελθούσιν ἐντεῦθεν μερὶς ἡμῶν γένηται, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκάστου τῆς πίστεως, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐργασίας τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ζωὴ, καὶ οὐράνιος γνῶσις, ἣν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐδήλωσεν ὁ Χριστός, εἰπὼν τῷ οἰκείῳ Πατρὶ «αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινόν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»· γνῶσιν λέγων ἐνταῦθα τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὴν τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐνοίκησιν, καὶ τὴν ἄρρητον ἔλλαμψιν, ἣς ἐν μεθέξει οἱ ταύτης ἄξιοι γίνονται.

Ἔς ἀξιοθείημεν ἅπαντες οἱ ὀρθοδόξως πιστεύοντες καὶ εὐσεβῶς λατρεύοντες τὴν μίαν τρισυπόστατον Θεότητα, Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Ἀμήν.